

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО
МОВЛЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ
СИЛЬВІ ПЛАТ «ПІД СКЛЯНИМ КОВПАКОМ»**

Шифр: ПМП

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ	4
1.1 Персонажне мовлення у лексико-граматичному аспекті	4
1.2 Лексичні особливості мовлення у художніх текстах	7
1.3 Граматичні особливості мовлення у художніх текстах	9
1.4 Відтворення особливостей персонажного мовлення при перекладі	10
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ СИЛЬВІЇ ПЛАТ «ПІД СКЛЯНИМ КОВПАКОМ»	13
2.1 Стиль роману Сильвії Плат «Під скляним ковпаком».....	13
2.2 Лексичні особливості мовлення головної героїні роману.....	14
2.3 Граматичні особливості мовлення головної героїні роману.....	19
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	23
АНОТАЦІЯ	25

ВСТУП

Образ героя художнього твору складається з багатьох факторів – це характер, зовнішність, професія, захоплення, коло спілкування, ставлення до себе і оточення. Одним з головних факторів виступає власне мовлення персонажа, розкриваючи повною мірою його внутрішній світ. Талановито створена мовна характеристика героя – один із найважливіших елементів у портреті персонажа. Перед перекладачем художнього твору постає завдання адекватно та еквівалентно передати особливості персонажного мовлення за допомогою мовних засобів цільової мови.

Актуальність роботи обумовлена активним розвитком сучасного українського перекладознавства у галузі художнього перекладу та потребою видавництв у якісному та конкурентоспроможному перекладі сучасної художньої літератури українською мовою.

Методи дослідження, використані у роботі: при розгляді сюжетнозмістових особливостей досліджуваного твору та його наукових узагальнень використаний опис; порівняльний аналіз використаний при зіставленні тексту оригіналу та перекладу обраного твору; кількісний аналіз та метод загальної вибірки використані при пошуку ключових мовних засобів; типологічні узагальнення застосовані при визначенні понять «мовна характеристика», «лексико-граматичні особливості», «персонажне мовлення» та при аналізі особливостей обраного творів.

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній вперше був проведений порівняльний аналіз перекладів обраного твору на українську мову, були розглянуті і зіставлені варіанти перекладацьких рішень, що виникли при передачі лексико-граматичних особливостей персонажного мовлення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

1.1 Персонажне мовлення у лексико-граматичному аспекті

Одним з найефективніших засобів відображення художнього образу персонажа є його мовна характеристика, яка служить одним з основних джерел інформації, яку отримує читач. «Мовна характеристика» (або «мовний портрет») може трактуватися як «сукупність зовнішньої форми і смислового підтексту реплік, експресивних форм мови, аналізуючи які читач зможе сформулювати власне уявлення про персонажа і його характерні риси, тим самим розкривши образ» [7].

Проаналізувавши різні концепції і підходи, ми можемо виявити найбільш характерні ознаки мовного портрета. Мовна характеристика – це образний засіб зображення персонажів твору, наділених сенсоутворювальними рисами характеру, що представляють собою певну суб'єктну групу (в контексті історії, тимчасової епохи, суспільного розвитку), який створюється індивідуальною манерою мови, її емотивною забарвленістю, стилем мовлення і вибором лексичних одиниць для вираження власних думок, умінням будувати повне висловлювання і т.д [6].

Мова персонажа може нести в собі інформацію про зовнішність, психологічної характеристики особистості, динаміці розвитку персонажа, про ставлення автора до персонажа, соціальному середовищі і епосі, рівні освіти і культурного просвітництва, зв'язках з оточуючими людьми і об'єктами, світогляді і світосприйнятті. У прямій або непрямій мові через вживання особливої лексики і фразеологізмів, особливого фонетичний складу цієї мови формується образ і характеристика героя твору. Отже, персонажі, що відрізняються за віком, вдачею, професією тощо, також відрізняються за особливостями мовлення [14].

Найчастіше виділяють наступні функції особливостей мовлення [9]:

1. Характерологічна функція. Вона допомагає індивідуалізувати персонажа, показати його унікальні риси, його статус та поведінку. Зміни в манері розмови людини також можуть відбивати зміни у їхньому розпорядженні та розвитку свого характеру.

2. Видільна. За її допомогою автор створює образ, що легко запам'ятовується. Він демонструє, чим персонаж відрізняється від інших персонажів, підкреслює контраст між ними.

3. Порівняльна. Тут прослідковується відмінність між репліками персонажами, а саме у вживанні лексичних засобів, особливостях вимови і побудові діалогів. Характеристика мовлення дозволяє легко порівняти героїв твору, їх реакції та поведінку в певній ситуації протягом одного епізоду.

4. Психологічна. Емоційність мови персонажа також грає важливу роль в розкритті його особистості. В певних словах знаходять відбиття пережиті ним емоції і той психологічний стан, в якому він перебуває.

Мовлення кожного з персонажів наділене своїми індивідуальними мовними характеристиками, властивими лише даному герою, за допомогою яких автор створює мовну портретну характеристику персонажа, тобто читач дізнається про героя не з портретного прозового опису героя і оповідання про його життя, а сам створює для себе образ героя з діалогів, особливостей слововживання, репертуару мовних засобів, які автор вкладає в уста свого героя. Характеристика мовлення може бути досягнута двома шляхами – опосередковано, тобто за допомогою авторського опису способу говоріння персонажів, і безпосередньо, через особливості самого мовлення [4]. Описи автора можуть також включати невербальні прояви, такі як вираз обличчя, жести та рухи, що супроводжують мовлення, а також інтонацію та мовленнєву мелодію, які є важливими компонентами мовлення людини. Недостатньо знати, про що йдеться. Необхідно також знати, як це сказано, оскільки, змінюючи інтонацію висловлювання, можна змінювати його значення, не змінюючи його граматичну структуру чи слова.

Особливості мовлення персонажів можна розділити на дві групи. Перша група представлена особливостями мовлення, типовими для певної групи людей. Він включає одиниці розмовної мови, місцевих діалектів, жаргону, жаргону. Другий – складається з особливостей мовлення, які є індивідуальними та унікальними [3]. Це можуть бути мовні дефекти (розмова задиркою, шепелявість, плутана артикуляція тощо), неадекватне знання мови. Індивідуальні мовленнєві особливості можуть бути представлені надмірно частим вживанням певних слів. Іноді мова персонажа перевантажується “порожніми” словами, наприклад, щоб показати, що персонаж надзвичайно балакучий. Іншим прикладом характеристики мовлення є манера мови, яка може бути книжковою або лаконічною.

Мовні особливості персонажів знаходять своє вираження на різних рівнях висунення: фонографічної, морфологічному, лексичному і синтаксичному. На кожному з цих рівнів мовні характеристики знаходять своє індивідуальне вираження, утворюючи при злитті цілісний мовний образ. Особливості мови можуть бути реалізовані на морфологічному рівні, коли персонаж прагне надмірно використовувати певну морфему. На синтаксичному рівні мовлення персонажа може бути багатим на певні типи синтаксичних структур; людина може використовувати або занадто короткі, або занадто довгі речення. Деякі з цих особливостей є індивідуальними мовленнєвими характеристиками, але іноді вони є мовними характеристиками сім'ї, групи друзів чи іншої соціальної групи [11]. Також в літературній мові можуть спостерігатися відхилення від структурних норм, які пояснюються тим, що автор хоче виділити якусь свою думку, ідею, підкреслити важливість твору [3]. Для цього письменник може дозволити собі порушити фонетичні, лексичні, морфологічні та інші норми.

Художня мова це особливий стиль мовлення, історично сформований в системі англійської літературної мови, що має низку спільних рис, також історично мінливих, і велику різноманітність приватних особливостей, видозмінюються в залежності від форм прояву цього стилю (підстилі), від епохи, від індивідуальної манери автора.

Стиль художньої мови являє собою складне єдність різнорідних рис, що відрізняють цей стиль від всіх інших стилів сучасної англійської літературної мови. Та обставина, що цей стиль допускає використання елементів інших стилів, хоча і оброблених відповідно до загальних, типових рисам цього стилю, ставить його в дещо особливе становище по відношенню до інших мовних стилів [8]. Основна функція стилю художньої мови - це шляхом використання мовних і специфічних стилістичних засобів сприяти відповідно задуму автора і більш глибокого розкриття перед читачем внутрішніх причин умов існування, розвитку або відмирання того чи іншого факту цієї дійсності. Це здійснюється за допомогою «образно-естетичної трансформації» загальнонародної мови.

У художніх текстах автор намагається вплинути на уяву і почуття читача, використовуючи багатство лексики для емоційного забарвлення тексту. Під мовною характеристикою персонажа художнього твору розуміють підбір слів, виразів і мовних зворотів, які виступають засобом художнього зображення героїв цього твору [10]. В одних випадках для створення мовного портрету використовуються слова і синтаксичні конструкції літературної мови, в інших – просторічна лексика, необроблений синтаксис і т.д., а також улюблені «слівця» і звороти мови, пристрасть до яких характеризує літературного героя у тому чи іншому аспекті (загальнокультурному, соціальному, професійному і т.п.) [15].

1.2 Лексичні особливості мовлення у художніх текстах

На лексичному рівні дослідження мовного портрета персонажа показує інформацію про соціальний статус героя, його освіту, якщо це діалог – про його ставлення до співрозмовника. Під лексикою розуміють сукупність слів тієї чи іншої мови, частин мови або слів, які знає та чи інша людина або група людей. Лексичний склад мови, підрозділяється на стилістично забарвлені слова і нейтральні, при цьому нейтральну лексику підрозділяють на загальнолітературну і загальнорозмовну, а стилістично забарвлені слова діляться на літературні та розмовні. Літературні, в свою чергу, діляться на архаїзми, іноземні слова, авторські неологізми, терміни і поетичні слова. Розмовні слова

діляться на жаргонізми, діалектизми, авторські неологізми, професіоналізми і сленг. Автор використовує слова в прямому і переносному значенні, грає на їх взаємозв'язку, використовує в мові персонажа певну лексику, направляючи нас до його діяльності [12]. Можливі лексичні засоби створення мовної характеристики персонажа:

1. **Слова-маркери.** Герой неодноразово вживає якесь слово або фразу, які починають асоціюватися з ним. Основна функція – додати індивідуальність мови героя.
2. **Слова-паразити.** Прикладом таких можуть слугувати такі слова як 'like', 'you know', 'well'. Зазвичай їх використовують для передачі обмеженого лексикону персонажа або простої манери мовлення.
3. **Жарти і примовки.** Використовуються при створенні образів веселих, життєрадісних героїв або жартівників.
4. **Афористичність.** Як правило, в репліках головного героя, який виступає провідником думок самого автора.
5. **Парадоксальність мови.** Герой – або провідник ідей автора, або його опонент. Парадоксальність мови підкреслює неординарність особистості.
6. **Чистота мови.** Герой говорить виключно правильною літературною мовою. Цей спосіб використовують, щоб продемонструвати гарну освіту і виховання героя.
7. **Сленг – молодіжний, професійний, злочинський.** Підкреслює приналежність героя до певної соціальної групи. Широко застосовується в усіх жанрах для створення колориту при описі певної тусовки або для комічного ефекту.
8. **Зменшувально-пестливі слова.** Зазвичай характеризують доброго, ласкавого героя або лицемірного, злого і заздрісного, щоб підкреслити його нещирість.

1.3 Граматичні особливості мовлення у художніх текстах

Мовна характеристика персонажа багато в чому визначається не тільки певним набором лексичних одиниць, а і граматичними особливостями персонажного мовлення, що часто виконують емпатичну функцію. Наприклад, які синтаксичні структури використовуються ним для побудови висловлювання. Довжина речень, їх структура, наявність або відсутність великої кількості другорядних членів речення, повтори і синтаксичний паралелізм несуть додаткову інформацію про образ персонажа, дозволяють розкрити його внутрішню суть і мотиви поведінки [12].

Синтаксичні особливості мови персонажа допомагають докладніше проаналізувати його індивідуальні особливості, вносять додаткові змістотворних відтінки в його цілісний образ. Мовні засоби рідко несуть тільки одну функцію, частіше виконують відразу кілька характеризують завдань, мультиплікуючи і посилюючи смисли.

Серед механізмів створення специфічності в синтаксисі виділяють:

1. **Відсутність або недостатність синтаксичних елементів** (апозіопезіс – умисно недоговорене речення)

I am I am I am [4 с. 83].

2. **Надмірність синтаксичних елементів** (простий повтор – це безпосередньо повторення одного і того ж члена речення, фрази або цілого речення, наприклад використання полісиндетону)

It was a football romance and it was in Technicolor [4 с. 23].

3. **Незвичайне розміщення компонентів пропозиції** (інверсія – зміна фіксованого порядку слів (підмет – присудок – доповнення) з метою емпатичного виделення одного з предметів висловлювання)

That morning I had tried to hang myself [4 с. 68].

4. **Переосмислення синтаксичних значень** (емоційне заперечення у формі твердження або питання)

Don't you feel good [4 с. 23]?

Didn't I tell you [4 с. 92]?

5. **Особливі форми синтаксичного зв'язку між членами речення** (відокремлення – інтонаційний і графічне виділення члена речення або вступного елемента в особливу позицію незвичайним його розміщенням або за допомогою пунктуації)

I DON'T KNOW just why my successful evasion of chemistry should have floated into my mind there in Jay Cee's office [4 с. 21].

1.4 Відтворення особливостей персонажного мовлення при перекладі

При перекладі художнього твору перекладачу необхідно максимально точно відворити особливості характеристики мовного портрету персонажа. Це передбачає не лише досконале володіння мовами, а й глибокі знання та розуміння особливостей індивідуального стилю письменника, твори якого він перекладає.

Художній переклад – найскладніший вид письмового перекладу, який висуває особливі вимоги до передачі тонкощів змісту тексту, написаного іншою мовою. Перш ніж приступити до перекладу художнього тексту, необхідно чітко визначити місце кожного елемента в системі цілого. Широке розуміння стилю як єдності різнорідних елементів художнього твору дає можливість виділити окремі рівні тексту, ґрунтуючись на вираженні теми і мови. Художній переклад вимагає творчого перетворення тексту з використанням літературних норм мови перекладу, його виражальних можливостей, перекладацьких трансформацій і передачі того емоційно-естетичного впливу, який існує в оригіналі.

При перекладі художніх текстів виділяють три головні цілі:

1) передача творчої манери автора і його індивідуального стилю, знайомство читача перекладу з творчістю письменника. При постановці цієї мети головне завдання перекладача зводиться до спроби відтворити «атмосферу» оригіналу та художнє враження;

2) передача своєрідності культури, відображеної в тексті, знайомство читача з особливостями цієї культури. При постановці другої мети, перед

перекладачем стоїть завдання зробити текст максимально відповідним оригіналу, пояснити всі реалії та передати особливості культури, які заклав автор твору;

3) знайомство читача зі змістом книги [8].

Оцінюючи художній переклад, ми виходимо все ж з понять його адекватності та еквівалентності. Адекватністю художнього перекладу вважається розуміння ідеї автора, передача художньо-естетичної спрямованості, правильно підібрані засоби передачі образності, що відповідають оригіналу, відтворення змісту і форми засобами іншої мови. Адекватність, як правило, досягається використанням різного роду замінів. Таким чином, адекватний художній переклад передбачає нерозривну єдність трьох компонентів: 1) найбільш точної і повної передачі змісту; 2) передачі форми вихідної мови; 3) правильності мови, на яку робиться переклад.

Під еквівалентністю художнього перекладу розуміють максимальну лінгвістичну наближеність оригіналу та його перекладу. Головною метою художнього еквівалентного перекладу вважається передача сенсу змісту, емоційної виразності і словесно-структурного оформлення оригіналу. Переклад, в якому передано ідейно-емоційний вплив на читача, вважається еквівалентним [8]. Еквівалентний художній переклад передбачає мінімум змін форми і змісту оригіналу і має донести головну ідею автора твору зберігши нюанси висловлювань, уникаючи додавань, упущень і пояснень, які спотворюють текст.

Отже, мовна характеристика є сукупністю зовнішньої форми і смислового підтексту реплік, експресивних форм мови, аналізуючи які читач зможе сформулювати власне уявлення про персонажа і його характерні риси, тим самим розкривши образ. Виділяють чотири основні функції особливостей мовлення: характерологічна, видільна, порівняльна та психологічна. Можливими лексичними засобами створення мовної характеристики персонажа є слова-маркери; слова-паразити; жарти і примовки; ффористичність; парадоксальність мови; чистота мови; сленг; зменшувально-пестливі слова.

Мовна характеристика персонажа визначається також граматичними особливостями персонажного мовлення, що часто виконують емпатичну функцію. Довжина речень, їх структура, наявність або відсутність великої кількості другорядних членів речення, повтори і синтаксичний паралелізм несуть додаткову інформацію про образ персонажа, дозволяють розкрити його внутрішню суть і мотиви поведінки. При перекладі художнього твору перекладачу необхідно максимально точно відтворити особливості характеристики мовного портрету персонажа.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ СИЛЬВІЇ ПЛАТ «ПІД СКЛЯНИМ КОВПАКОМ»

2.1 Стиль роману Сильвії Плат «Під скляним ковпаком»

У напівавтобіографічному романі «Під скляним ковпаком» (1963) американська письменниця Сильвія Плат висвітлює низку питань, таких як гендерні ролі у суспільстві, депресія та самогубство. Описуючи досить контрастні моменти важкої депресії, лікування та банального повсякденного життя, Плат вдається створити певну оповідь, яка виходить за межі порушення традицій хронології та залучає техніку «потoku свідомості» [2], при цьому авторці вдається зберегти відчуття цілісності роману. Роман є також метапоетичний, тобто він описує, як створюються тексти. Плат написала текст, де головна героїня Естер безуспішно намагається написати роман про дівчину на ім'я Ілейн, яку так само списує із себе, як Плат списала з себе Естер (в оригіналі всі ці імена ще й мають по шість літер: Sylvia, Esther, Elaine).

Крім візуальних описів Плат використовує й описи запахів та звуків. Звертання авторки до усіх почуттів передає негативні та хаотичні емоції Грінвуд.

The nurse started swabbing my temples with a smelly grease [5; с. 75].

У перекладі твору на українську мову, здійсненим Любарською О., перекладачу вдалося передати відповідну неприємну атмосферу без жодних змін та упущень.

Медсестра почала мастити мені скроні смердючим жиром [13; с. 204].

Також Плат використовує ономапоєю, описуючи серцебиття героїні, яке звучало «*I am, I am, I am*» [5; с. 83]. Описаний ритмічний такт серця з повторенням глибше передає тему пошуку себе та прагнення дівчини до індивідуалізму зі словами “I am.”. У перекладі відтворено дане явище повністю адекватно та еквівалентно до тексту оригіналу: «*Я є, я є, я є*» [13; с. 277].

2.2 Лексичні особливості мовлення головної героїні роману

Мета Сильвії Плата в романі – піддавати читача темному, часом страшному, іноді нудному світові психічних захворювань через образ американської жінки, яка надзвичайно схожа на саму автоку. Незважаючи на те, що Естер Грінвуд достатньо освічена, головна героїня є молодою дівчиною, а тому її дикція чітка та стисла, але не на рівня академічного середовища. Аналогічно цьому в українському перекладі використана проста та лаконічна дикція, що відтворює необхідний образ. Наприклад, у діалозі із знайомим хлопцем головна героїня вживає звичайні розмовні вирази:

"That's okay," I said. "You don't have to do that." [5; с. 10].

— *Все гаразд, — відповіла я. — Немає потреби.* [13; с. 29]

Письменниця іноді обирає якісь незнайомі терміни для розуміння, але загалом у творі використовує розмовну лексику. Усі ці прийоми та особливості відтворені в українському перекладі та сприяють загальному тону роману – темної та сардонічної чесності:

«The thought of dancing with that little runt in his orange suede elevator shoes and mingy T-shirt and droopy blue sports coat made me laugh. If there's anything I look down on, it's a man in a blue outfit. Black or gray, or brown, even. Blue makes me laugh» [5; с. 8].

«Думка про парний танець із коротуном, взутим в руді замшеві туфлі з прихованими підборами, вбраним у дешеву теніску й розтягнутий синій піджак, розсмішила мене. Якщо я до чогось у світі й ставлюся зневажливо, то це до чоловіків у синьому. Хай у чорному, сірому, навіть коричневому. Але синій — це сміховинно» [13; с. 23].

Роман «Під скляним ковпаком» має як літературну цінність, так і автобіографічну. Власне авторка покінчила життя за подібних умов. Естер зловживає займенниками від першої особи, як *like I, me та my*. Вона пов'язує із собою зовнішні події та розглядає речі переважно з власної внутрішньої точки

зору. Це певною мірою зустрічається в щоденниках та автобіографіях, але Плат зловживає особовими та присвійними займенниками у романі від першої особи статистично набагато частіше порівняно з подібними типами текстів. В українському перекладі роману в точності передана зосередженість письменниці на власних роздумах. Коли ми читаємо фрагменти спогадів, тривожних роздумів та нестабільних ситуацій у реальному часі, ми переживаємо психічний розлад Естер поряд з нею. Дорослі, які її оточують, не здатні підтримати дівчину у важкій ситуації, будучи занадто зануреними у свій власний світ. Байдужість людей та чуйність головної героїні повільно спричиняють: «*the bell jar, with its stifling distortions*». Плат використовує метафору «скляного ковпака», щоб показати тиск на нерозуміння суспільства.

Вона перебуває у пригніченому стані, що сприяє спробам самогубства. Її депресія спостерігається в негативних відтінках багатьох її слів та описів. Вона описує буденні предмети, такі як «*nicotine-yellow nails*» та «*the color scheme of the whole sanatorium seemed to be based on liver*». Відповідно у перекладі ми бачимо опис «*пожовклих від тютюну нігтів*» та будівлю, де «*автори інтер'єрів цього санаторію надихалися образом печінки.*» Цей вибір лексики підкреслює депресію Естер. Її психічний стан вимагає, щоб її дикція була лаконічною, оскільки лаконічність може трактуватися як порожнеча всередині та відсутність емоцій у дівчини.

Відвертість та досвід Грінвуд передаються з рівнем неформальності, який розмежовується між формальним та розмовним. У офіційній сфері вона – доросла освічена письменниця; у розмовній сфері героїня використовує слова-паразити («*You know, have you ever gone to bed with anyone?*», «— *В сенсі, чи ти колись лягав із кимсь у ліжку?*») та випадкові висловлювання на кшталт «*they seemed bored as hell*» (в перекладі передано за рахунок підсилювального прислівника «*Ці дівчата здавалися мені страшенно знудженими*») і робить посилення на поп-культуру, наприклад, «*they both started to jitterbug*» («*затанцювали джиттербаг*»), створюючи баланс між офіційним та розмовним мовленням. Проте у творі переважає розмовна лексика.

Неформальний стиль Плат створюється з надлишку опису. Між описами, анекдотами та свідченнями Плат змінює свій синтаксис із такими засобами, як полісиндетон та асиндетон. Грінвуд описує почуття, оточення та зовнішність барвистими образними засобами, такими як порівняння та метафори, настільки, що вона межує з точкою надлишку. Лише на одній сторінці Грінвуд опиняється в ситуації, коли *«світ довкола блискотів синіми й зеленими самоцвітами»* (*«world was sparkling all about me like blue and green and yellow semi-precious stones»*), дівчина *«корком спливала на поверхню»* (*«popped up like a cork»*), та *«Квіти кивали головами, наче кмітливі й обдаровані діти»* (*«the flowers nodded like bright, knowledgeable children»*). Порівняння, подібне до цього, оживляють світ Естер Грінвуд для читача через відношення загальних предметів чи понять до об'єктів чи понять у житті оповідача. Грінвуд, маніпулюючи коннотацією своїх порівнянь, змальовує читачеві певний образ. Наприклад, простий дощовий день сприймається дівчиною як жахливий і, коли Грінвуд описує *«вулиці посірили й запарували від дощу»* (*«gray and fuming with rain»*), а дощ: *«не приємний дощ, який змиває з тебе весь бруд, а такий, яким я уявляю собі бразильські зливи»* (*«not the nice kind of rain that rinses you clean, but the sort of rain...they must have in Brazil»*). Дикцію Грінвуд можна застосувати як для її характеристики, так і для характеристики Плат як письменників, чия мова вирізняється численними прикладами описів, що створюють конкретні образи. Описи Плат і Грінвуд створюють образ світу, який ми бачимо крізь призму людини з психічним розладом, пояснюючи негативну та гнітючу атмосферу у романі. Протягом усього роману Сильвія Плат використовує метафоричні образи. Однією з метафор, цілком еквівалентно переданою у перекладі, є смоковниця (*«fig tree»*):

From the tip of every branch, like a fat purple fig, a wonderful future beckoned and winked [5; с. 40].

На кінчику кожної гілки, ніби фіолетова смоква, соковито виблискувало й манило прекрасне майбутнє [13, с. 113].

Естер пояснює своє власне непевне майбутнє на прикладі безлічі різних гілок на дереві. Дівчина не обрати підходящий плід смоковниці, який є символом сенсу життя. Тобто, Естер не може віднайти себе та свій життєвий шлях:

«I saw myself sitting in the crotch of this fig tree, starving to death, just because I couldn't make up my mind which of the figs I would choose [5; с.41].

Я уявила, як сиджу між гілок тієї смоковниці й умираю з голоду [13, с. 114].

Розглядаючи порівняння, що використовуються у текстах перекладу та оригіналу, стає зрозумілим, що у Естер часто виникають думки про насильство та смерть. На відміну від загальних метафор, які зазвичай використовуються для структурування абстрактних явищ, таких як емоції чи час, Естер використовує метафору для опису загальних переживань та предметів, таких як одяг, шпильки, матрац та світло за її очима, порівнюючи це зі смертю.

Piece by piece, I fed my wardrobe to the night wind, and flutteringly, like a loved one's ashes, the gray scraps were ferried off [5; с. 59].

Так я згодувала нічному вітру весь свій гардероб, і той розвіявся, мов прах коханого... [13; с. 158]»

В цих прикладах ми бачимо класичний образ людини із психічним розладом. Дівчина викидає речі зі свого гардеробу «мов прах коханого».

Багато дослідників вважають, що Естер нав'язливо захоплюється обличчями протягом усього роману. Слово *'face'* зустрічається протягом роману 110 разів. Лише на двох останніх сторінках воно згадується шість разів. Це наполегливе посилення на інших як на обличчя свідчить про нестабільний психічний стан Естер. Так як її здоров'я погіршується, вона сприймає інших людей як роз'єднані обличчя, а не як цілісних людей. У перекладі можна прослідкувати деякі втрати. Так в тексті цільової мови слово «обличчя» вживається всього 59 разів. Проте ця лексична особливість збережена в ключових моментах. Наприклад, Естер часто звертає увагу насамперед на вигляд та вираз обличчя, часто посилюючись конкретно на обличчя того чи

іншого персонажа, а не на людину в цілому. Наприклад, замість того, щоб побачити свою матір, вона бачить, що «*[her] mother's face, anxious and sallow as a slice of lemon, peering up at me through the window*» («Я бачила материне обличчя — стривожене й лимонножовтаве, воно визирало мене крізь вітрове скло.»), а пізніше каже «*good-bye to Valerie's calm, snow-maiden face behind which so little, bad or good, could happen*» («на все добре» спокійному, подібному на снігуркове обличчю Велері, за яким так мало могло відбуватися — доброго чи злого, — і пішла далі, видуваючи в пронизане сонцем повітря хмари білої пари.).

У романі міститься велике кількість термінів для кольорів або відтінків, які складають майже усі прикметники у списку. Цілком може бути, що окрім частих хворобливих порівнянь, розповідь Естер характеризується описом зовнішнього вигляду та особливо певними кольорами. Тому можна припустити, що існує дещо поверхневий погляд на світ та його мешканців, переданий через фіксацію Естер з обличчями, підтримується через додаткові мовні вибори, які надалі передають суб'єктивну форму її психічного розладу. Наприклад, білий колір згадується в тексті оригіналу 152 рази та 70 разів в тексті перекладу. На перших сторінках Естер розповідає про звичайну білу коробочку для сонячних окулярів. Проте далі ми прослідковуємо, що Плат використовує даний колір для позначення багатьох речей та атмосфери.

*With her **white** hair and **white** dress she was so **white** she looked silver* [5; с. 9].

*«Її **біляве** волосся й **біла** сукня були такими **білими**, що аж сріблилися* [13; с. 24].

Наприклад, в текстах перекладу й оригіналу знайома героїні має біле волосся та сукню.

*A dispassionate **white** sun shone at the summit of the sky* [5; с. 51].

*Безпристрасне **біле** сонце сяяло з небесної височини* [13; с. 141].

В описі сяяння сонця використовується білий колір для передачі атмосфери холоду та байдужості Естер до нього.

Тобто, за допомогою певних використання певних кольоронімів, Плат створює необхідну атмосферу у романі.

2.3 Граматичні особливості мовлення головної героїні роману

Історія головної героїні роману Естер Грінвуд описана з використанням різноманітних за структурою речень. Короткі речення в оригіналі і в перекладі є досить сухими, що сприяє зображенню відсутності емоцій у хворої молодій дівчини. Довгі речення часто мають описовий характер і використовуються для досягнення певного ефекту в описі різних ситуацій. Описуючи «*long stream of visitors*» (у пер. *ланцюг відвідин*), які приходять до неї у виправні установи, Плат використовує загальне речення, щоб передати непосильне роздратування Грінвуд великою кількістю відвідувачів. Хоча наступні речення граматично неправильні, і авторка, і героїня є освіченими людьми, тому використання унікальної структури речень є обдуманим:

«My mother was only one in a long stream of visitors -- my former employer, the lady Christian Scientist, who walked on the lawn with me and talked about the mist going up from the earth in the Bible, and the mist being error, and my whole trouble being that I believed in the mist, and the minute I stopped believing in it, it would disappear and I would see I had always been well, and the English teacher I had in high school who came and tried to teach me how to play Scrabble, because he thought it might revive my old interest in words, and Philomena Guinea herself, who wasn't at all satisfied with what the doctors were doing and kept telling them so [5; c. 106].»

Мати була лиш однією ланкою в довжезному ланцюгу відвідин: моя колишня працедавиця, леді християнська науковиця, яка гуляла зі мною на лікарняній галявині й говорила про якийсь біблійний туман, який здіймався від землі, і що той туман — омана, і що в мене всі біди були від того, що я вірила в туман, і варто лишень припинити вірити в туман — і він розвіється, і я побачу, що зі мною насправді все було гаразд; а ще був викладач англійської зі старшої школи, який вирішив приїхати й навчити мене грати в скрабл, бо йому

здавалося, що це поверне мені цікавість до слів; і навіть Філомена Гінея власною персоною, яка була дуже невдоволена роботою лікарів і постійно мені про це казала [13; с. 289].

Речення має занадто граматичних помилок, що робить його важким для сприйняття. Відбувається різкий перехід від одного підмета до іншого, що не зовсім зв'язаним за змістом. Так авторка ілюструє певну хаотичність в думках та помутнінням розуму Естер.

У романі дуже часто зустрічаються заперечні фрази, такі як *I didn't know* (28 разів), *I don't know* (18 разів), *I didn't see* (10 разів), and *I couldn't* (9 разів), *I couldn't see* (8 разів), *I couldn't make out*, (5 разів), and *I couldn't understand* (5 разів). Незвично велика кількість заперечних фраз відтворена й в українському перекладі. Так, фраза «я не» зустрічається в тексті українською мовою близько сотні разів. Це демонструє недієздатність та погіршення психічного розладу Естер. Завдяки цьому перекладачу вдається передати відповідний задум автора та навести читача на думку про відчуття відстороненості героїні від себе та власної поведінки.

Отже, в українському перекладі роману Сильвії Плат «Під скляним ковпаком» в точності передана зосередженість письменниці на власних роздумах. Естер Грінвуд є достатньо освіченою, але досить молодою дівчиною, а тому її дикція чітка та стисла. Аналогічно цьому в українському перекладі використана проста та лаконічна дикція, що відтворює необхідний образ. Депресія головної героїні спостерігається в негативних відтінках багатьох її слів та описів. У романі міститься велике кількість термінів для кольорів або відтінків. Історія Естер Грінву в романі описана з використанням різноманітних за структурою речень. Короткі речення в оригіналі і в перекладі є досить сухими, що сприяє зображенню відсутності емоцій у хворої молодої дівчини.

ВИСНОВКИ

Аналіз досліджуваного матеріалу доводить, що мовна характеристика одним з найефективніших засобів відображення художнього образу персонажа. Мовна характеристика є сукупністю зовнішньої форми і смислового підтексту реплік, експресивних форм мови, аналізуючи які читач зможе сформулювати власне уявлення про персонажа і його характерні риси, тим самим розкривши образ. Мова персонажа може нести в собі інформацію про зовнішність, психологічної характеристики особистості, динаміці розвитку персонажа, про ставлення автора до персонажа, соціальному середовищі і епосі, рівні освіти і культурного просвітництва, зв'язках з оточуючими людьми і об'єктами, світогляді і світосприйнятті. Під час дослідження було виділено чотири основні функції особливостей мовлення: характерологічна, видільна, порівняльна та психологічна.

На лексичному рівні дослідження мовного портрета персонажа показує інформацію про соціальний статус героя. Під лексикою розуміють сукупність слів тієї чи іншої мови, частин мови або слів, які знає та чи інша людина або група людей. Можливими лексичними засобами створення мовної характеристики персонажа є слова-маркери; слова-паразити; жарти і примовки; ффористичність; парадоксальність мови; чистота мови; сленг; зменшувально-пестливі слова. Мовна характеристика персонажа визначається також граматичними особливостями персонажного мовлення, що часто виконують емоційну функцію. Довжина речень, їх структура, наявність або відсутність великої кількості другорядних членів речення, повтори і синтаксичний паралелізм несуть додаткову інформацію про образ персонажа, дозволяють розкрити його внутрішню суть і мотиви поведінки. При перекладі художнього твору перекладачу необхідно максимально точно відтворити особливості характеристики мовного портрету персонажа. Це передбачає не лише досконале володіння мовами, а й глибокі знання та розуміння особливостей індивідуального стилю письменника, твори якого він перекладає.

У напівавтобіографічному романі «Під скляним куполом» (1963) американської письменниці Сильвія Плат висвітлено низку питань, таких як гендерні ролі у суспільстві, депресія та самогубство. У перекладі твору на українську мову, здійсненим Любарською О., перекладачу вдалося передати читачу похмуру та темну атмосферу роману завдяки правильним перекладацьким рішенням та прийомам. Естер Грінвуд є достатньо освіченою, але досить молодою дівчиною, а тому її дикція чітка та стисла. Аналогічно цьому в українському перекладі використана проста та лаконічна дикція, що відтворює необхідний образ. Естер зловживає займенниками від першої особи, як *like I, me та my*. В українському перекладі роману в точності передана зосередженість письменниці на власних роздумах. Головна героїня перебуває у пригніченому стані, що сприяє спробам самогубства. Її депресія спостерігається в негативних відтінках багатьох її слів та описів. У романі міститься велике кількість термінів для кольорів або відтінків.

Історія головної героїні роману Естер Грінвуд описана з використанням різноманітних за структурою речень. Короткі речення в оригіналі і в перекладі є досить сухими, що сприяє зображенню відсутності емоцій у хворої молодої дівчини. Довгі речення часто мають описовий характер і використовуються для досягнення певного ефекту в описі різних ситуацій. У творі зустрічаються речення, які мають занадто багато граматичних помилок, що робить їх важким для сприйняття. Відбувається різкий перехід від одного підмета до іншого, що не зовсім зв'язаним за змістом. Дані структури збережені і в українському перекладі, що ілюструє певну хаотичність в думках та помутнінням розуму Естер. У романі дуже часто зустрічаються заперечні фрази. Незвично велика кількість заперечних фраз відтворена й в українському перекладі. Завдяки відтворенню наведених особливостей мовного портрету головної героїні перекладачу вдається передати відповідний задум автора та навести читача на думку про відчуття відстороненості героїні від себе та власної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Daniel Hunt. Ronald Carter .Seeing through The Bell Jar: Investigating Linguistic Patterns of Psychological Disorder. Journal of Medical Humanities. 2012. №33. p. 27-40 URL: <https://www.researchgate.net/publication/51840285>
2. Kendall, Tim. Sylvia Plath: A Critical Study. London: Faber & Faber, 2001. 240 p.
3. Maria Yu. Rodionova. Characterization through Speech in Fiction and Literary Translation. Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. 2018. №5. С. 821- 831. URL: <http://elib.sfukras.ru/handle/2311/71373>
4. Semino, Elena. “A cognitive stylistic approach to mind style in narrative fiction.” In Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis, ed. E. Semino and J. Culpeper. Philadelphia: John Benjamins, 2002. 95–122 p.
5. Sylvia Plath. The Bell Jar. London: Harper & Row, 1971. 135 p.
6. Vasylieva O. Peculiarities of Language Personality Structuring International Electronic Scientific Journal. 2016. №2. С. 15-16. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/256>
7. Vladimirova, Ju.I. Osobennosti rechevogo povedenija personazha hudozhestvennogo proizvedenija i perevod. Izvestia: Herzen University Journal of Humanities & Science. 2006.
8. Ахмедова, С. Н. к. Особенности перевода художественных текстов. Филология и литературоведение. 2014. № 8. URL: <http://philology.snauka.ru/2014/08/888>
9. Борунов, А. Малыгин, В. Средства создания речевой портретной характеристики персонажей в творчестве Р.Н. Митрий. В Филологических науках. Вопросы теории и практики. 2013. №8. С. 34-37.
10. Давлетова Т.А. Персонаж художественного произведения как языковая личность. Вестник ВГУ. Серия Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2016. №2. С. 11-14.

11. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва: Издательство ЛКИ, 2010. 264 с
12. Речевая характеристика персонажа литературного произведения (на материале переводов романа Ф. Бегбедера на русский язык. Иркутск: ФГБОУ ВПО "ИГЛУ", 2016. 112 с.
13. Сильвія Плат. Під скляним ковпаком / пер. з англ. Ольги Любарської. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 360 с.
14. Хартунг В. Ю. Речевая характеристика персонажа на различных уровнях текста как средство интерпретации художественного образа. (на материале произведений Р. Даля). Филологический аспект. 2019. №2. С. 31-33.
15. Ходунова А.И. Речевая характеристика персонажей на примередетской литературы: Автореф. дис. канд. филол. наук. СПб., 2010. 11 с.

АНОТАЦІЯ

Актуальність роботи обумовлена активним розвитком сучасного українського перекладознавства у галузі художнього перекладу та потребою видавництв у якісному та конкурентоспроможному перекладі сучасної художньої літератури українською мовою.

Метою є розгляд лексико-граматичних характеристик мовного портрету та особливостей їх відтворення при перекладі персонажного мовлення на прикладі головної героїні художнього твору Сильвії Плат «Під скляним ковпаком».

Для досягнення мети слід виконати такі **завдання**:

1. зробити огляд базової концепції опису мовної характеристики в сучасній лінгвістиці для побудови теоретичних принципів дослідження;
2. дослідити функції поняття «мовна характеристика»;
3. визначити лексичні та граматичні особливості персонажного мовлення у художньому творі;
4. зазначити головні цілі, що стоять перед перекладачем художньої літератури;
5. охарактеризувати мовну особистість головної героїні літературного твору;
6. проаналізувати відтворення особливостей персонажного мовлення при перекладі на українську мову роману американської письменниці Сильвії Плат «Під скляним ковпаком».

Методи дослідження, використані у роботі: при розгляді сюжетнозмістових особливостей досліджуваного твору та його наукових узагальнень використаний опис; порівняльний аналіз використаний при зіставленні тексту оригіналу та перекладу обраного твору; кількісний аналіз та метод загальної вибірки використані при пошуку ключових мовних засобів; типологічні узагальнення застосовані при визначенні понять «мовна

характеристика», «лексико-граматичні особливості», «персонажне мовлення» та при аналізі особливостей обраного творів.

Структура роботи – робота складається зі вступу, теоретичної та практичної частин, висновку до них. Робота містить список використаних джерел і літератури – 15 позицій.

Обсяг роботи – 17 сторінок.

Загальний обсяг роботи – 19 сторінки.

Ключові слова: мовна характеристика, лексико-граматичні особливості, персонажне мовлення, художній переклад.